

ROSER SALICRÚ I LLUCH

**EL TRÀFIC DE MERCADERIES A BARCELONA
SEGONS ELS COMPTES DE LA LLEUDA DE MEDIONA**

(FEBRER DE 1434)

I

**CONSELL SUPERIOR D'INVESTIGACIONS CIENTÍFIQUES
INSTITUCIÓ MILÀ I FONTANALS
BARCELONA, 1995**

TAULA

PRESENTACIÓ	VII
PREFACI	XI
NORMES D'EDICIÓ DEL MANUSCRIT	XIII
INTRODUCCIÓ	1
CAPÍTOL 1. INTRODUCCIÓ	3
1.1. El manuscrit	3
1.2. La lleuda de Mediona: del 1222 a la versió catalana del segle XIV i al llibre de comptes del 1434	5
1.3. Altres peculiaritats i exempcions fiscals del llibre de comptes	10
1.4. Sobre l'exempció fiscal dels barcelonins	12
1.5. La praxi fiscal del llibre de comptes del mes de febrer de 1434	13
1.6. Els ingressos de la lleuda del mes de febrer de 1434	15
1.7. Límits i validesa relativa de la font fiscal per a l'anàlisi del tràfic de mercaderies	18
1.8. L'element humà	20
1.9. Els productes	24
PRIMERA PART: PRODUCTES ALIMENTARIS	27
CAPÍTOL 2. EL PEIX SEC I SALAT	29
2.1. L'exportació de peix sec i salat: el cas gallec	32
2.2. El peix sec i salat a Barcelona. Les ordinacions municipals	36
2.3. La sardina: salada, arengada i rovellada	46
2.3.1. Les arengades	50
2.3.2. El rovellat	65
2.3.3. Sardina: resultats totals	70
2.4. El lluç	70
2.5. Altres varietats de peix: mussols, anguiles, bísols, tonyina, anxoves	76
2.6. Quantitats globals de peix	83
2.7. Embalatge i transport del peix	85
2.7.1. Sardina:	86
a) les arengades	86
b) el rovellat	92
2.7.2. El lluç	93
2.7.3. Altres varietats de peix	95

2.7.4. L'embalatge del peix a les fonts legislatives barcelonines	95
2.7.5. El tràfic de bótes buides	96
2.8. Conclusió	98
CAPÍTOL 3. ELS ALLS	101
CAPÍTOL 4. L'OLI	103
CAPÍTOL 5. LA MEL	109
SEGONA PART: ALTRES TIPUS DE PRODUCTES	115
CAPÍTOL 6. CUIRS I PELLS	117
6.1. Els cuirs de bou	118
6.2. Altres tipus de pells	122
CAPÍTOL 7. LA FUSTA I LA FUSTA OBRADA	129
CAPÍTOL 8. ELS METALLS I ELS METALLS OBRATS	133
CAPÍTOL 9. DRAPERIA I MATÈRIES PRIMERES TÈXTILS	141
9.1. Els draps	141
9.2. El drap a canes	147
9.3. La llana	147
9.4. El lli	150
9.5. La seda	150
9.6. Altres menes de draps	152
9.7. El cotó (i les espècies i cotó)	156
CAPÍTOL 10. ESPÈCIES, CONDIMENTES, PRODUCTES TINTORIS I ALTRES HAVERS D'ESPECIERIA	161
10.1. L'alum	164
10.2. El bòrax	165
10.3. La cera	166
10.4. El comí	168
10.5. La gala	169
10.6. La matafaluga	169
10.7. El paper	170
10.8. El pebre	174
10.9. La pega	175
10.10. El sabó	176

TAULA	431
10.11. El safrà	177
10.12. El sofre	184
10.13. El sucre	185
10.14. Altres productes: alcofoll, brasil, gíngebre, grana, orpiment, regalèssia, sagins i sèu	190
10.15. Productes barrejats: encens, indi i màstec	193
10.16. Les espècies (i les espècies i cotó)	194
APÈNDIX. PARTIDES D'ARENGADES CONSIGNADES AL LLARG DEL MES DE FEBRER DE 1434	197
COMPTES DE LA LLEUDA DE MEDIONA (FEBRER DE 1434)	221
ÍNDIXS	391
Índex de noms	393
Índex de productes de la lleuda	409
Índex d'ingressos de la part reial, en concepte de delmes i en concepte de passatge	413
Índex de quadres	415
BIBLIOGRAFIA CITADA	419

PRESENTACIÓ

L'autora d'aquest llibre, Roser Salicrú i Lluch, és una jove però ja excel·lent historiadora. La vaig conèixer fa sis anys i mig, quan era estudiant de quart curs al Departament d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona. Havia guanyat llavors la beca del CSIC d'introducció a la investigació, una beca que només els estudiants més brillants poden aconseguir. Tenia un expedient acadèmic extraordinàriament alt i el va mantenir al mateix nivell fins al final dels estudis, dos anys després. Durant els dos anys de la beca va quedar sota la meva tutoria i això em va permetre constatar la seva excel·lent preparació, tant pel que fa als coneixements teòrics com als tècnics, la paleografia i també el llatí, que són imprescindibles per al nostre treball. Aquesta bona formació inicial anava acompanyada d'una vocació decidida per la història de l'Edat Mitjana i d'un gran afany de superació que, juntament amb la seva excepcional capacitat de treball i un caràcter serè, la feien progressar ràpidament en la seva preparació per a la recerca.

Un cop llicenciada, l'any 1990, em va demanar que fos la seva tutora per a la tesi doctoral i per a la beca pre-doctoral que pensava sol·licitar. Es va plantejar llavors el problema del tema de la tesi perquè, si volia demanar la beca dins del CSIC, havia d'escollir-lo dins la línia d'estudis del projecte de recerca del qual jo era investigadora principal, que era la minoria islàmica dels regnes de la Corona catalano-aragonesa i les relacions d'aquest estat amb els països islàmics. Ella volia fer història de l'Església; ho volia des que ens havíem conegut, però finalment va acceptar de fer el tema que jo li suggeria -les relacions amb Granada durant el segle XV- per tal de poder continuar al meu costat. Recordo que li vaig dir que sempre podria reprendre aquell tema quan hauri acabat la tesi doctoral, però crec que no s'ha pas penedit del canvi que va haver de fer, forçada per les circumstàncies. Li van donar la beca i ha treballat quatre anys al meu

costat, durant els quals ha fet els dos cursos de doctorat, ha buscat la documentació per a la seva tesi i ha redactat diversos articles i comunicacions a congressos.

El present llibre, però, no està en relació directa amb la tesi sinó amb un treball de curs de doctorat per al Prof. Antoni Riera Melis, tal com Roser Salicrú ho explica en el prefaci. Quan em va demanar consell sobre el treball a fer sobre alimentació, li vaig proposar primer que mirés de reunir la documentació sobre comerç de productes alimentaris amb Granada, per tal de no apartar-se gaire del tema de la tesi; però la documentació que havia reunit era més aviat de caràcter polític i diplomàtic i no li permetia de fer un treball digne. Vaig recordar llavors els volums de recaptació de la lleuda de Mediona que havia vist a l'arxiu de la catedral de Barcelona, feia molt de temps, i que m'havien semblat d'un gran interès. Vàrem anar totes dues a la Catedral i, després d'examinar uns quants llibres d'aquesta sèrie, va triar el primer, que resultava molt adequat per al treball, ja que corresponia al mes de febrer de 1434 i, essent temps de Quaresma, reflectia unes entrades molt altes de peix.

Per al treball de curs de doctorat, Roser Salicrú va transcriure tot aquest volum i va fer l'estudi de la part relativa a productes alimentaris. Recentment, vaig veure que hi havia possibilitats de publicar-lo i la vaig animar a completar l'estudi de la resta de mercaderies mencionades en aquest manuscrit a fi que el llibre oferís, a més de la transcripció dels comptes, una anàlisi completa del contingut. Sé que això l'ha obligada a aturar la redacció de la tesi sobre les relacions amb Granada, però crec que és capaç de recuperar el temps perdut, mentre que no sé quan hauríem tingut una altra oportunitat per a publicar el llibre.

Crec que l'esforç que Roser Salicrú ha hagut de realitzar per a poder tenir a punt l'edició i l'estudi del primer volum conservat dels comptes de la lleuda de Mediona ha valgut la pena. La lleuda de Mediona era l'impost que gravava les mercaderies que entraven i sortien de Barcelona; per tant coincideixen, en aquest cas, dos elements singulars que donen més valor al manuscrit: una ciutat que era un centre important del comerç medieval i uns comptes de duana, que són sempre interessants per la seva raresa. De comptes de duanes, en efecte, no se'n conserven gaires perquè no es considerava que fos documentació que calgués guardar, després de la revisió comptable per part de la persona competent en cada cas. És una llàstima, perquè cap altra font no ens dóna un panorama tan complet del moviment de mercaderies a una ciutat important com Barcelona. És cert que

les fonts documentals d'aquesta mena solen tenir a l'Edat Mitjana limitacions greus, especialment a causa de les franquícies de què gaudien determinats grups de gent. En aquest cas les limitacions també hi són i la més important és la franquícia total dels barcelonins; per tant, una part molt important del comerç barceloní no queda reflectit en els comptes; però la mercaderia que els no barcelonins introduïen a la ciutat i la que en treien ens dóna una imatge prou interessant de les línies mestres del comerç de la ciutat i el volum de la part no barcelonina d'aquest moviment comercial. Potser altres fonts ens ajudaran a estimar en el futur quin pes tenia l'aportació dels veïns de la ciutat en el conjunt del moviment mercantil urbà: el mateix valor, la meitat, un terç? De moment, ja és molt el que tenim.

Roser Salicrú ha realitzat un treball feixuc perquè el funcionament de l'exacció d'aquest impost era molt complicat: no hi havia un beneficiari únic i les proporcions de la propietat eren diverses segons les mercaderies; a més, tothom no hi estava obligat de la mateixa manera; hi havia diverses menes de franquícies, totals o parcials, segons els orígens, les persones i les mercaderies. Tantes particularitats, mai prou ben explicades al llibre de comptes, ja que per a l'escrivà eren molt clares, han dificultat la interpretació del manuscrit i han exigit de part de l'autora una anàlisi minuciosa de cada assentament i un procés de comparació dels casos similars per tal de poder treure'n conclusions.

Totes aquestes dificultats han estat comentades per l'autora a la Introducció, on també recull les seves conclusions sobre els ingressos de la lleuda, la validesa de la font per a l'anàlisi del tràfic de mercaderies, l'element humà i els productes que apareixen en els comptes.

La resta de l'estudi està estructurat al voltant dels productes; a la primera part, els productes alimentaris: peix sec i salat en una proporció aclaparadora perquè els comptes coincideixen amb la Quaresma, els alls, l'oli i la mel; i a la segona part, altres tipus de productes: cuirs i pells, fusta, metalls (obrats o no), draperia i matèries primeres tèxtils, espècies, condiments i productes tintoris. En aquest darrer grup hi trobem l'alum, el bòrax, el comí, el safrà, el pebre, la pega, el sabó, el sofre, el sucre, l'alcofoll, l'encens, l'indi, el màstic, espècies variades i el cotó. Clou l'estudi una llista de la bibliografia citada. Nombrosos quadres ajuden a mostrar de manera clara i apreciable a cop d'ull el volum de tràfic de cada mercaderia i les persones especialitzades en cada sector de comerç.

Segueix la transcripció dels comptes de la lleuda de Mediona, efectuada amb molta cura. Clouen el llibre els diversos índexs: el de noms